

## BESİAD-GESİFED İŞ İNSANLARI ZİRVESİ KONUŞMASI ORHAN TURAN – TÜSİAD YÖNETİM KURULU BAŞKANI 28 Ekim 2022 – Bodrum

Değerli Başkanlar, GESİFED ve BESİAD'ın Değerli Üyeleri, Saygıdeğer Konuklar, Değerli Basın Mensupları,

Sizleri şahsım ve TÜSİAD Yönetim Kurulu adına sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Bugün GESİFED ve BESİAD iş birliği ile düzenlenen İş İnsanları Zirvesinde, sizlerle bir arada bulunmaktan mutluluk duyuyoruz.

Değerli Konuklar,

Yarın Cumhuriyetimizin 99'uncu yılını kutlayacağız. Cumhuriyetimizin 100'üncü yılında hem ülkemiz; hem de dünyamız açısından önemli değişimlere gebe olabilecek küresel bir ekonomik ortam içerisinde, konumumuzu ve geleceğimizi belirlememiz gerekecek.

Günümüzün tahlilinde küresel ekonomiyi durgunluk, enflasyon ve istikrar arasındaki hassas denge ile tanımlayabiliriz. Ekonomik aktivitenin son üç yılda tecrübe ettiği şoklar neticesinde, dünyada ve ülkemizde ekonominin yavaşladığı yeni bir dönem içerisine giriyoruz. Ekonomiler henüz pandeminin etkilerinden sıyrılmamışken, Rusya-Ukrayna savaşının farklı kanallar üzerinden tetiklediği şoklara maruz kaldı. Öne çıkan enerji arzı problemi, Avrupa ekonomisi için koşulları fazlasıyla zorlaştırırken, ABD tarafında ise yüksek enflasyon öncelikli konu başlığı haline geldi.

Bu çerçevede global ekonomide üç temel konuyu yakından takip ediyoruz. Avrupa'daki olası resesyon ve ihracatımıza yansması. Asya'nın ve özellikle Çin'in hızlı yavaşlaması. Ve en önemlisi ABD Merkez Bankası başta olmak üzere tüm merkez bankalarının fiyat istikrarını önceliklendirdiği para politikasının sıkılaştığı süreç. Bu süreç beraberinde doların güçlenmesini de getiriyor. Dünyada nakde, dolara erişim zorlaşıyor, pahalı hale geliyor ve büyümenin finansmanı zorlaşıyor. Artık global ekonomi Türkiye perspektifinden baktığımızda, destekleyici değil aksine son derece sinayıcı hale geliyor.

Geçtiğimiz dönemde pandeminin etkilerini cesaretli hamlelerle hafifletmeye çalışan para politikalarının, günümüzde enflasyon ile mücadele için yoğun bir biçimde kullanıldığına şahitlik ediyoruz.

Para politikasının sadece genişleyici değil, gerektiğinde sıkılaştırıcı yönde kullanımının dengelenme için gerekli olduğunu unutmamamız gerekli. Uzun vadede tüm ekonomik paydaşlara fayda sağlayacak bir ortamı yakalamak için, kullanılan para politikası bileşenleri ne kadar sade ve anlaşılır olursa istenilen noktaya ulaşmak o denli kolay olacaktır. Ekonomik aktörler tarafından kolayca anlaşılabilen politikalar, bütüncül etkileri değerlendirilmeden tasarlanan mikro düzeydeki karmaşık politikalardan çok daha iyi sonuçlar verecektir. Unutmayalım ki, fiyat istikrarı olmadan ekonomi doğru şekilde işlemez ve bu durum, daha önce de belirttiğimiz gibi, hiçbir paydaşa fayda sağlamaz. Enflasyonla doğru mücadelenin, sağlıklı büyüme için önkoşul olduğunu tekrar hatırlatmak isterim.

Yukarıda değindiğim gibi içinden geçtiğimiz global sürece ve önümüzdeki yıllarda ülkemize ne sunduğuna çok dikkatli bakmalı, gelişmeleri doğru okumalı ve sürdürülebilir politikalar üretmeliyiz. Attığımız adımlar hedeflerimize ulaşmamızda yeterli gelmiyorsa, gerekiyorsa var olan iktisadi politikalarımızı gözden geçirmeliyiz. 2013'ten bu yana global ekonomiden aldığımız payın hızla düşmesi hepimizi düşündürmeli. Bundan 10 yıl evvel ülke ekonomimizin dünyadan aldığı pay %1.2'lerdeyken bugün bu pay %0.8'e kadar düşmüş durumda. Yılın ilk çeyreğinde %7'lik bir büyümeyi yakalamamıza rağmen, ekonomideki öncü göstergeler hem ihracatımızda, hem iç ekonomide ve üretimde yıl sonuna doğru hızlı bir yavaşlamayı işaret ediyor. Cari açık halen artış trendinde. Enflasyon hedeflediğimiz seviyelerde değil, refah kaybımız yüksek. Krediye erişim her geçen gün zorlaşıyor. Yoğun regülasyon döneminden geçen finansal kesimin de bu regülasyonlar çerçevesinde kredi vermesi daha da zorlaşıyor. Unutmayalım ki, sağlıklı işleyen üreten, istihdam yaratan bir reel kesimin arkasında bu süreci destekleyen sağlıklı işleyen bir finansal sektöre ihtiyaç var. Uyguladığımız politikaları dizayn ederken bu süreçleri göz önünde bulundurmalıyız.

Değerli Konuklar,

Dış politikaya baktığımızda da, özellikle Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerinde bugün geline nokta da her iki tarafın da hataları olduğunu söyleyebiliriz. Son yıllarda Türkiye’de temel alanlarda yaşanan gerilemenin kaynağının önemli bir bölümü, Türkiye’nin kendi iç sorunları ile ilgilidir. Ancak Avrupa Birliği tarafından 2006’dan bu yana Türkiye ile demokrasi, yargı, temel hak ve özgürlükler, dış politika gibi öncelikli temel alanlarda müzakere süreci işletilmedi. 2016’da sığınmacılara ilişkin iş birliği mutabakatı ile de ilişkiler bir alışveriş ilişkisine döndü. Genişleme tartışmalarında Türkiye’den bahsedilmiyor. Sonuçta Türkiye-AB ilişkileri bir süredir çok yanlış bir zemine oturdu.

Bu zihniyetten her iki tarafın da hızla çıkması ve entegrasyon odaklı yapıcı politikalar işletmeye başlatılması gereklidir. Yeni oluşturulan Avrupa Siyasal Topluluğu’nun da genişleme sürecine alternatif oluşturmayan, AB’yi tamamlayıcı ve üyelik sürecini kolaylaştırıcı bir işlevi olması gerekir. Çağımızın karmaşık sorunları karşısında AB’nin açık, kapsayıcı ve daha ileri düzeyde entegre bir kimliğe bürünmesi, medeniyetçi temelde dışlayıcı bir anlayışa prim vermemesi gerekiyor. Türkiye’nin Avrupa’nın geleceği tartışmalarında doğru bir şekilde konumlanması gerekir. Bugünkü gibi sığınmacılara karşı Kale Avrupası’nın sınır bekçisi gibi bir mantığı sürdürmeye çalışan her tasarım başarısızlığa mahkumdur. İlişkilerin yeniden ilerleme ve reform çıpasına dönmesi gerekir. Sürekli vurguladığımız gibi, Türkiye’nin yeri başından itibaren hem jeopolitik, hem demokratik değerler, hem de ekonomik ilişkiler açısından transatlantik ittifak, AB ve demokrasiler ailesidir.

Bu konulardaki görüşlerimizi paylaşmak ve Türkiye-AB ilişkisinin mevcut durumunu ve önümüzdeki dönemdeki temel öncelikleri istişare etmek üzere, bu hafta 2 gün Brüksel’de yoğun temaslarda bulunduk. AB Komisyonu ve Parlamentosu’ndan üst düzey yetkililer ve kanaat önderleri ile görüşmeler gerçekleştirdik. Avrupa’da yaşanan savaş ortamında ilişkilerin gelmiş olduğu noktanın kimse tarafından arzu edilir olmadığını gördük. Ancak sorunların aşılabilmesi için, her seviyede diyalogun devam ettirilmesi, iki tarafın da yaşanan gerilemenin sebeplerine odaklanması gerekiyor. Son dönemde Türkiye hükümeti ve AB Kurumları arasında artan görüşmelerin karşılıklı güveni yeniden tesis etmeye yönelik önemli bir adım olduğunu düşünüyoruz.

Değerli Konuklar,

Bugün Rusya ile olan ilişkiler, pek çok ülkenin enerji politikasını tekrardan gözden geçirmesine sebep oldu. Nitekim kalkınma politikalarının en stratejik bileşenlerinden birini enerji sektörü oluşturuyor. Enerji kaynakları açısından dışa bağımlılığımızı, jeopolitik sorunların arz güvenliğine etki gücünü de değerlendirdiğimizde sektörün kritik önemi daha da artıyor. İklim değişikliği ile mücadele hedeflerimizi de bu denkleme ilave ettiğimizde, enerjide dönüşümü ülkemizin en öncelikli konuları içinde konumlandırıyoruz.

Arz güvenliğini tesis edecek ve temiz enerjiye geçişi sağlayacak dönüşüm tüm değer zincirinde bütüncül bir yaklaşımı gerektiriyor. Yenilenebilir enerji potansiyelimizin güçlü bir şekilde sisteme kazandırılması için gerekli olan mekanizmaların etkinleştirilmesini çok önemli görüyoruz. Enerji arz güvenliğine ve kalitesine yönelik altyapının güçlendirilmesi; kaynak ve rezerv planlamasının etkili bir şekilde yapılması; depolama ve hidrojen teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik adımların desteklenmesi önemli. Enerji dönüşümü olgusunun bir diğer temel unsuru ise üretimden tüketime tüm değer zincirinde verimliliğin azami seviyeye yükseltilmesidir. Enerji sistemlerinin verimlilik odağında dönüştürülmesini; tüketici alışkanlıklarının değişimini; enerji tasarrufunun içselleştirilmesini sağlayacak çok boyutlu bir kültürel dönüşümü hayata geçirmeliyiz.

Enerji dönüşümünü de yeşil dönüşüm ile birlikte ele almak gerekiyor. Bugün iklim değişikliği ile mücadele için ve çevresel tehditlerin önüne geçmede akıllı ve sürdürülebilir araçlar geliştirmenin önemini daha güçlü bir şekilde hissediyoruz. Avrupa Yeşil Mutabakatı, Paris İklim Anlaşması gibi gelişmeler, ekonomi politikalarında, küresel ticaret dinamiklerinde sürdürülebilirlik odaklı bir dönüşüm ivmesi kazandırıyor.

İş yapma modellerimizde çevresel indikatörleri temel alan bir yaklaşımı hızla içselleştirmemiz gerekiyor. Sürecin etkinliği değer zincirinin tamamında çevresel hedefleri gözeten bütüncül sektörel gelişim politikalarına ve destek mekanizmalarına ihtiyaç gösteriyor. Ekonomimizin önemli aktörleri olan KOBİ’lerimizin yeşil dönüşüm kapasitesini geliştirmeye odaklı teşvik tedbirlerini güçlendirmemiz gerekiyor.

Küresel tedarik zinciri, çevresel ayak izinin izlenmesini öngören bir yapıda şekilleniyor. İkiz dönüşümün sağlıklı temeller üzerinden hayata geçirilmesi nitelikli insan kaynağına, altyapı iyileştirmelerine ve finansman mekanizmalarının çeşitlendirilmesine ihtiyaç duyuyor. Ana hatlarını çizmeye çalıştığım bu süreçte kamu ve iş dünyasının güçlü bir sinerji içinde hareket etmesi kritik önem taşıyor.

İklim değişikliğinin etkilerini hissedeceğimiz bir diğer önemli alan da tarım. Üreticiden tüketiciye çok katmanlı bir yapıda olan tarım ve gıda sektörü ülke ekonomimiz ve sosyal kalkınma politikalarımız açısından stratejik bir önem taşıyor. Pandemi ve Rusya-Ukrayna savaşından tecrübe ettiğimiz üzere tedarik zinciri ve gıda arz güvenliği son derece hassas dengeler üzerine kurulu. Bununla birlikte sektörün tüm paydaşlarca dikkat çekilen önemli yapısal sorunları var.

Tarımsal verimliliğimiz ve sektörde yaratılan katma değer maalesef arzu edilenden düşük. İklim değişikliğinin tarımsal verimlilik üzerinde negatif etkisi giderek artıyor. Gıda atık ve kayıpları yüksek seviyelerde. Sektördeki ölçek sorunu ve yaşanan tarım nüfusu kırdan kente göçü tetikliyor. Sektörün karşı karşıya kaldığı bu tehditler tarım ve gıda değer zincirinde yıkıcı etkilere neden oluyor. Gıda fiyatları artıyor ve gıda arz güvenliğinde ciddi kırılmalar meydana geliyor.

Üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, üreticilerin katma değerden aldıkları payın artırılması iyileştirilmesi gereken alanların başında geliyor. Tarımı gençlerin, girişimcilerin ilgi alanına çekmemiz; teknolojik dönüşümü sektörün tüm bileşenlerine entegre edecek teşvik politikalarını güçlendirmemiz; eğitim ve Ar-Ge'nin dönüştürücü gücüne azami ağırlık vermemiz gerekiyor.

Değerli Konuklar,

Son yıllarda, girişimciliğin kayıtsız kalamayacağımız bir stratejik öneme sahip olduğunu her fırsatta dile getiriyoruz. Geçtiğimiz üç yılda, girişimcilik ekosistemimiz 2 tanesi decacorn olmak üzere toplamda 6 unicorn çıkarmayı başardı. Türkiye'de 2021'de yapılan rekor seviyedeki yatırım miktarına 2022'nin daha ilk yarısı itibarıyla ulaştık. Ekosistemimizin yakaladığı bu güzel ivmeyi sürdürmesi için tüm paydaşların iş birliği içerisinde çalışmaya devam etmesi oldukça kritik. Dünyaya çözüm üreten Türk girişimlerinin önünün açılması büyüme potansiyeli yüksek girişimlere özel destek mekanizmaları geliştirerek mümkün. Bunun için finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi, hukuki ve idari altyapının güçlendirilmesi ve uluslararası pazarlarla etkileşimin artırılması elzem ama tek başına yeterli değil. Yetkin insan kaynağı yetiştirmek, gençlerimize yatırım yapmak bir numaralı önceliğimiz olmalı.

Değerli Konuklar,

TÜSİAD olarak kadınların ve erkeklerin ekonomik yaşama, karar alma mekanizmalarına, siyasete ve toplumsal hayata eşit katılımının bir ülkenin demokrasi ve kalkınma düzeyinde belirleyici bir faktör olduğuna inanıyoruz. Toplumsal cinsiyet eşitliği çok boyutlu; bu nedenle her adımda farklı yönlerinin düşünülerek yaklaşılması ve bütüncül politikalarla harekete geçirilmesi gereken bir alan. Eğitimin her kademesine erişimde ve devamlılıkta kız çocukları ve kadınlara fırsat eşitliği sağlanması son derece kritik önemde. Diğer taraftan eğitim tek başına kadınların çalışma hayatına katılımı ve devamlılığı için yeterli olamıyor. Bunun için çok boyutlu tedbirlere ihtiyaç var. Kadınlar özellikle anne olduktan sonra iş hayatına ya uzun süre ara veriyor ya da tamamen bırakıyor. Üniversite mezunu kadınlarımızın %32'si çalışmıyor, bu çok ciddi bir kayıp. Bu çerçevede, nitelikli ve erişilebilir çocuk bakım hizmetlerinin yaygınlaştırılması kritik önem taşıyor. Dijitalleşmenin sunduğu imkanlardan yararlanarak iş-özel hayat uyumunu güçlendirecek güvenceli esnek çalışma koşullarının sağlanması da önemli katkı sağlayacaktır.

Daha çok kadını yönetim düzeyinde görmemiz gerektiğini her fırsatta vurguluyoruz. Bunun için her şirketin ve kurumun kendisine hedefler koymasının, giriş düzeyinden üst yönetime kadar eşitliği gözetmesinin, yetenek havuzunu kadınlarla güçlendirmesinin, kadın yöneticilerine mentorluk ve profesyonel network imkanları sağlamasının önemine değiniyoruz. Buradan tüm iş insanları derneklerimize de yönetim kurullarında çok daha fazla kadını görmek istediğimiz çağrısını da yapmak istiyorum.

Değerli Konuklar, Saygıdeğer İş İnsanları,

TÜSİAD olarak geçen sene 50. kuruluş yıl dönümümüzde “Yeni Bir Anlayışla Geleceği İnşa” adlı çalışmamızı kamuoyu ile paylaştık. Artık ülkelerin gelişmişlikleri sadece maddi kaynaklarıyla ölçülüyor. Ülkelerin gelişmişlikleri maddi olmayan kaynaklar üzerinden de ölçülüyor. Biz bu maddi olmayan kaynakları üç başlıkta topladık: insan, bilim ve kurumlar.

Maddi olmayan kaynaklarımızın başında insani gelişme ve yetkinleşme geliyor, gençlerimiz geliyor. Çağı yakalayan nitelikli bir eğitim alabilen, özgür düşünebilen ve kendini özgürce ifade edebilen gençlerimiz, bugün ve yarın refahın asıl göstergesi olacaktır. Geleceğin dünyasına gençleri bugünden hazırlamak, STEM becerilerini, disiplinlere arası düşünmeyi, dil becerilerini, dijital okuryazarlığı kazandırarak bir dünya vatandaşı olarak yetiştirmemiz ve eğitim sistemini bu bakış açısıyla gözden geçirmemiz gerekiyor. Ülkenin geleceğini düşünürken, bu ülkenin gelişimini sağlayacak insanları kaybetmememiz, beyin göçüne engel olmamız, gençlerimize yaşamak isteyecekleri bir ülke iklimi sağlamamız da gerekiyor.

Kalkınmanın dayanması gereken ikinci sütun, “bilim, teknoloji ve inovasyon”dur. Dünyada teknoloji çok hızlı gelişirken, ülkemiz için hayallerimizi ancak bilim ve teknolojiye ilerleme sağlayarak hayata geçirebiliriz. Bu çerçevede, dijital teknolojilerin üretim ekosistemine entegre edilmesini ve bu teknolojilerin ülkemizde geliştirilmesini kritik önemde görüyoruz. Üniversite-sanayi işbirlikleri, Araştırma-Geliştirme yatırımlarının artırılması yine büyük önem taşıyor.

Üçüncü unsur ise kurumlar ve kurallardır. Hukukun üstünlüğü, yargı bağımsızlığı, hak ve özgürlüklerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi standartlarında güçlendirilmesi, her bireyin her düzeyde etkin hak arama imkanına sahip olabilmesi bu kapsama girmektedir. Çoğulcu demokrasinin ve kuvvetler ayrılığının güçlendirilmesi, şeffaf, hesap verebilir bir kamu yönetimi, denetleyici ve düzenleyici kurumların özerkliği de kurumlar ve kurallar başlığında ilerlememiz için önemlidir.

Değerli Konuklar,

Konuşmamın başında ifade ettiğim gibi yarın Cumhuriyetimizin ilanının 99. yılını kutluyoruz. 99 yıl önce cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ve silah arkadaşları da; cumhuriyetimizin temellerini insanımıza yatırım yaparak, bilimin yolundan giderek ve siyasal, ekonomik ve toplumsal kurum ve kuralları üzerinden inşa ettiler. Laiklik başta olmak üzere akıl, bilim, hukuk ve özgürlük üzerine inşa edilmiş Cumhuriyet değerleri bizlerin de kılavuzudur. Bu çerçevede hedefimiz, toplumsal refah seviyesi yüksek, uluslararası arenada saygın, AB entegrasyonunu sağlamış, hukuk devletini güçlendirmiş, toplumsal olarak eşitlikçi ve adil, gençlerine güzel bir gelecek vaat eden bir Türkiye için yılmadan yorulmadan çalışmaya devam etmektir.

TÜSİAD Yönetim Kurulu adına bizleri bugün bu güzel etkinlikte ağırladığınız için teşekkür ediyor saygılarımı sunuyorum.